

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 35

Заснований в 1996 році

Рівне – 2006

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ:
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 35. — Рівне: РДГУ, 2006. — 196 с.**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем дидактики вищої освіти, історії педагогіки, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаніка);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет)/

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №4 від 24.11.2006 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2006

З вищевикладеного матеріалу випливає, що читання іноземною мовою має пізнавальне значення і як вид мовної діяльності є складним психолінгвістичним процесом сприйняття і потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тернопольський О.Б. Методика преподавания английского языка в техническом вузе . - К.: Высшая школа, 1989,
2. Вейзе А.А. Чтение , реферирование , аннотирование иностранного текста . - М.: Высшая школа . - 1985.
3. Иностранные языки в школе. – 1990. – № 4
4. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. – К.: Ленвіт, 1999.
5. Вишневецький О.І. Діяльність учнів на уроці іноземної мови. – Київ, 1989.
6. Бухбиндер В.А., Нетраусе В. Основы методики преподавания иностранных языков. – М., 1986.

Мороз Л.М., Дохненко Н.Р., Самолюк И.В. Формирование навыков чтения на начальном этапе изучения иностранному языку в ВУЗЕ.

Резюме. Стаття посвящена концептуальному осмыслению психолого-педагогических подходов к изучению чтению на начальном этапе в ВУЗЕ.

Ключевые слова: энтропия, вербальные, невербальные способы выражения понимания, иноязычные навыки, методическое задание.

Moroz L.V., Dohnenko N.R., Samoluk I.V. The formation of the reading habits at the elementary level of learning a foreign language at a higher educational institution.

Summary. The conception of physiological pedagogical approaches for learning reading at the elementary level at a higher educational institution are devoted in this article.

Key words: entrophy, verbal, unverbal methods of expressing understanding, foreign language habits methodological task

Одержано редакцією 13.11.2006.

УДК: 378. 046. 4: 371. 3

О. Б. ПЕТРЕНКО

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКЛАДАННЯ ГЕНДЕРНИХ КУРСІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Резюме. Статтю присвячено аналізу технології викладання гендерних курсів для студентів гуманітарних спеціальностей вищого навчального закладу.

Ключові слова: гендер, гендерна психологія, технологія, інтерактивні методи, тренінг, рефлексія.

Постановка проблеми. Останні роки гендерна проблематика набула поширення в українських суспільних і гуманітарних науках. Сучасні гендерні дослідження пронизують собою, хоча й нерівномірно, всі галузі світової науки, в силу чого гендерна проблематика в її найбільш широкій інтерпретації є значним міждисциплінарним полем, що охоплює соціально-економічний, демографічний, соціологічний, культурно-антропологічний, інтелектуальний та психолого-педагогічний аспекти. Не оминула вона й систему вищої освіти, де набуває все більшого поширення й популярності. Вважаємо, що необхідно у викладання більшості суспільно-гуманітарних дисциплін інтегрується гендерна тематика. Гендерна складова розглядається в курсах “Філософія”, “Соціологія”, “Антропологія”, “Генетика”, “Соціальна психологія”, “Диференційна психологія”, “Вікова психологія”, “Соціальна педагогіка”. Це відображено і у нових підручниках з філософії, соціології, політології, економіки, психології, куди включені відповідні розділи.

Гендерні курси вводяться у більшості навчальних закладів України. Гендерні навчальні курси передбачають розкриття закономірностей функціонування людини як представника чоловічої або жіночої статі крізь призму психологічних знань, вивчення психосексуального розвитку, різних форм диференціації статей у суспільстві (включаючи стереотипи, дискримінацію за ознакою статі, сегрегацію статей і т.п.).

На сьогодні гендерні курси викладаються на психолого-природничому факультеті Інституту педагогіки та психології Рівненського державного гуманітарного університету. Тут, починаючи з 2003 року читається спецкурс “Гендерна психологія”. З нинішнього навчального року курс “Гендерна психологія” включений в обов’язковий стандарт навчального плану для спеціальності “Психологія” (7.040101, кваліфікація “спеціаліст”, соціальний психолог, клінічний психолог, психолог в галузі освіти).

Загальний аналіз досліджень з проблеми. В сучасній психолого-педагогічній літературі знаходимо цілий ряд праць, в яких аналізується формування гендерної культури молоді (О.Кікінежді [11]), підготовка педагогів до гендерного виховання учнів (О.Гречишкіна, А.Гречишкіна, Т.Пулькіна [10], В.Приходько [3]), впровадження гендерної рівності (О.Любарська [12]), підготовка керівників навчальних закладів з урахуванням гендерного підходу (В.Олійник, Л.Даниленко [4]). Однак технологія викладання гендерних курсів для студентів гуманітарних спеціальностей окремо не розглядалася. Саме цей аспект і є *метою* нашого дослідження.

Зокрема, ми зупинимось на специфіці викладання курсу “Гендерна психологія”. Курс є міждисциплінарним і базується на знаннях студентів з генетики, антропології, загальної психології, соціальної психології, вікової психології, диференційної психології, педагогіки, теорії та методики виховання.

Для забезпечення якісного викладання курсу був підібраний комплекс методичних матеріалів, а саме:

- програми курсів “Основи теорії гендеру” (укладач Н.Чухим) [9], “Гендерна педагогіка” (укладач Л.Булатова) [2], “Психологія статі” (Гендерний та психосексуальний розвиток людини) Говорун Т., Кікінежди О., Кравця В [13]., “Психологія гендерних відносин” Кльоциної І. [15], “Гендерні проблеми в психології” Ходирьової Н. [15];

- навчальні підручники і посібники. Це, насамперед “Гендерна педагогіка” та “Історія гендерної педагогіки” В. Кравця [7; 8], “Гендерна психологія” Т.Говорун та О.Кікінежди [5], “Гендерна психологія” Т.В.Бендас [1];

- практикуми. Насамперед “Практикум з гендерної психології” за редакцією І.Кльоциної [14] та практикум Л.Булатової [2].

Для ефективного викладання дисципліни в межах виділеного робочим навчальним планом часу нами було розроблено авторську програму курсу “Гендерна психологія” (Рівне, 2003), тому що вважаємо, що навчальні програми гендерної спрямованості повинні, насамперед, розрізнятися залежно від профілю факультету (гуманітарний, технічний), від курсу навчання (молодший-старший), від ступеня зацікавленості студентів гендерною проблематикою. Вивчення курсу розраховане на 81 год. протягом дев'ятого семестру для студентів денної форми навчання. На аудиторну роботу відводиться 56 години і 25 годин відводиться на самостійну роботу. Форма контролю – залік.

Мета курсу: дати цілісне уявлення про наукову сутність змісту гендерного напрямку в психології, розкрити соціально-психологічні механізми засвоєння та диференціації гендерних ролей, розкрити механізми становлення гендерної самосвідомості під впливом культури, етносу, релігії, освітніх систем, сприяти включенню власного досвіду студентів у матеріал, що вивчається, осмисленню індивідуальних гендерних установок і уявлень, навчити самостійно застосовувати гендерний аналіз у психолого-педагогічній та практичній консультативній діяльності.

Осмислення проблем інтеграції гендерної проблематики в систему вищої освіти сприяє усвідомленому вибору найбільш адекватних шляхів гендерної освіти. Це стосується і стратегічних підходів, і вибору адекватних методів та форм, і тактичних прийомів, які допоможуть в реалізації запланованих цілей.

За час викладання дисципліни була розроблена певна технологія, яка складається з певного уявлення запланованих результатів навчання, засобів діагностики поточного стану тих, кого вчимо, набору моделей навчання, критеріїв відбору оптимальної моделі (до конкретних умов).

Нами виділено суттєві риси технології навчання у курсі “Гендерної психології”: технологія розробляється на основі конкретної філософії, методології освіти, педагогічної ідеї, в основі яких – ціннісні орієнтації, цільові установки, орієнтовані на конкретний очікуваний результат; технологічний ланцюг педагогічних дій складається відповідно до поставленої мети й має гарантувати всім студентам високий рівень засвоєння знань; функціонування технології передбачає взаємоповязану діяльність педагога й студентів з урахуванням принципів особистісно орієнтованого розвивального навчання і виховання та індивідуалізації;

Технологія викладання курсу “Гендерної психології” включає систему лекційних, практичних, лабораторних, тренінгових занять, що пройшли апробацію у студентських аудиторіях і експертизу колег - викладачів.

При викладанні гендерних курсів вважаємо за недоцільне використовувати традиційні методи навчання, суть яких зводиться до того, що викладач говорить, а студент слухає, записує, відтворює. Адже гендерна освіта буде набагато ефективнішою, коли викладач застосує нові інтерактивні методи (лекції, рольові ігри, тренінги і т.п.), так як гендерна освіта ставить своєю метою не просто дати студентам певний об'єм знань, але й зруйнувати стереотипи їх поведінки і мислення. Тому гендерна освіта методично повинна будуватись на принципі “поясни мені – і я забуду, покажи мені – і я запам'ятаю, дозволи мені прийняти участь – і я зрозумію”.

Навіть традиційні форми навчання при викладанні гендерних курсів, на нашу думку, необхідно урізноманітнити введенням ілюстративного матеріалу, місцем проведення, нетрадиційним розміщенням студентів в аудиторії, в крайньому разі.

Методика гендерної освіти передбачає спільну творчість викладача і студента, діалог, групові дискусії, психологічну самодіагностику, рольові ігри, тренінги.

Після участі у всеукраїнському семінарі “Запровадження інтерактивної моделі навчання у вищій школі” (квітень 2005р., м. Умань) викладання курсу проводимо виключно за інтерактивними моделями, тому що інтеракція якнайбільше відповідає меті курсу. Серед основних завдань інтерактивних методів – введення учасників навчання в єдиний процес здобуття та засвоєння знань, створення позитивного емоційного фону, на якому відбувається навчання, тому що саме він є головною умовою вияву активності учасників навчального процесу. Ми добираємо методи інтерактивного навчання залежно від мети заняття та форми організації навчального процесу. Застосування інтерактивних методів навчання сприяє більш ефективному засвоєнню знань, дозволяє зробити невимушеним процес спілкування учасників взаємодії [6].

Розпочинаємо курс з проведення гендерного тренінгу в кожній групі (причому групи гетерогенні за гендерною ознакою), на якому студенти презентують свій особистий гендерний образ, наступний етап - обговорення особистих презентацій. У ході тренінгу використовуються активні методи навчання (дискусії, рольові ігри, прийоми арт-терапії). Робота проводиться як у групі в цілому, так і в малих групах, у парах та індивідуально. Основною формою організації простору є коло, так щоб кожний учасник міг бачити інших. У

ході тренінгу обов'язково використовуються гендерно-орієнтовані вправи, які розвивають гендерну чутливість учасників тренінгу й підвищують активність і працездатність учасників. Досвід проведення тренінгу гендерної чутливості дозволяє стверджувати, що тренінг дозволяє вирішити ряд серйозних проблем, з якими ми зустрілись під час викладання курсу: упереджене негативне ставлення студентів, іронія, пасивність, почуття самотності, невпевненості. Тренінг дозволяє створити відкриту дружню атмосферу, сприяє більш глибокому теоретичному осмисленню означених проблем і положень гендерної теорії.

Лише після такого вступу-знайомства починаємо лекційні заняття, причому всі лекції з курсу проводимо як інтерактивні, що забезпечує набагато ефективніше засвоєння матеріалу та зворотній зв'язок між викладачем та студентами. На першій же лекції студенти отримують питання до заліку, теми доповідей, рефератів, перелік індивідуальних та самостійних завдань. З першого заняття розпочинаємо укладання короткого гендерного словника психолога та зошита самодіагностики, які студент має представити на підсумковому занятті.

Під час проведення практичних занять досить ефективною виявилась методика звернення до особистого досвіду кожного студента, так як дозволила більш глибоко усвідомити ті стереотипи, які людина засвоює у процесі соціалізації, але раціонально їх не усвідомлює. Практичні заняття теж проводяться в інтерактивній формі з використанням тренінгових прийомів, діагностичних опитувальників, психологічних тестів.

На першому ж занятті студенти отримують завдання написати гендерну автобіографію до кінця вивчення курсу. Це дозволяє кожному наповнити теоретичний матеріал курсу особистісним змістом, що дозволяє закріпити і емоційно збагатити отримані знання.

Під час проведення занять ефективним виявився метод "мозкового штурму". Ми застосовуємо його при опрацюванні різних тем, наприклад, студенти протягом обмеженого часу обмірковували проблеми "Гендерна стратифікація", "В яких сферах суспільство чекає різної поведінки від чоловіка і жінки?", "Хто формує і підтримує гендерні стереотипи?" "Гендер і сім'я" та виробляли низку альтернативних способів їх розв'язання. Мозковий штурм спонукає студентів проявляти творчість, дозволяє вільно висловлювати будь-яку думку.

Досить часто використовуємо метод дискусії, в ході якого студенти мають можливість зіставити протилежні позиції, побачити проблему з різних боків, уточнити взаємні думки, що усуває емоційну упередженість, зменшує опір сприйняттю нової інформації. Дискусія дозволяє навчити студентів аналізу реальної ситуації, прищеплює вміння аргументувати, відстоювати власну думку, слухати та взаємодіяти з іншими. Дискусія "Навіщо гендерна рівність потрібна чоловікам і жінкам?" пробуджує у студентів мотивацію до проведення гендерної експертизи, розвиває критичне мислення, розхитує власні гендерні стереотипи.

Робота у малих групах, учасники яких об'єднані спільною метою, є одним з найефективніших методів на лекціях та практичних заняттях. Він дозволяє залучати студентів до активного навчання шляхом практичної взаємодії, спонукає до спільного дослідження певної проблеми, створює передумови використання один одного як джерела інформації.

Технології ситуативного моделювання дозволяють включати студентів у гру. Це, насамперед, дидактичні, ділові, імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психодрама, соціодрама. Основне завдання методу інсценування - навчити студента орієнтуватися в різних обставинах, дати об'єктивну оцінку своїй поведінці, враховувати можливості людей іншої статі, встановлювати з ними контакти, впливати на їхні інтереси, потреби і діяльність, набувати практики психологічного консультування, не застосовуючи гендерні стереотипи. Метод психодрами і соціодрами дозволяє відпрацьовувати вміння відчувати ситуацію в колективі, оцінювати і змінювати свій емоційний стан та стан іншої людини, вміння ввійти з нею в продуктивний контакт. Ці методи дають змогу студентам вжитися в проблему, зрозуміти її зсередини. Під час обговорення проведення ігор учасники мобілізують весь свій досвід, знання, навички, вміння увійти в роль або образ певної особи, зрозуміти її дії, оцінити становище і прийняти правильну лінію поведінки.

Цікаво проходять колоквиуми за книгами Сімони де Бовуар "Друга стаття", О.Забужко "Польові дослідження з українського сексу", А.Менегетті "Женщина третього тисячелеття".

Проведення круглого столу на тему "Проблема гендеру в ЗМІ" базується на попередній підготовці студентів. Учасники круглого столу проводять самостійний аналіз популярних телепередач, журналів, газетних рубрик "Знайомства", "Шукаю роботу", реклами в ЗМІ. Високий рівень креативності демонструють студенти під час виконання завдань створити гендерно нейтральну рекламу, зобразити, продемонструвати та охарактеризувати її.

Проективний метод застосовуємо на практичних заняттях у вигляді статичного і динамічного малюнку (студенти малюють чоловіка і жінку у першому випадку і чоловіка та жінку в процесі будь-якої діяльності у другому). Фіксуємо і аналізуємо вираженість гендерних характеристик, характер їх діяльності і ступінь взаємодії.

Одним з цікавих методів роботи виявився аналіз дитячих казок, фольклору, сучасних фільмів і мультфільмів, анекдотів з позицій гендерного підходу до розуміння соціальної реальності. Такий аналіз, особливо вітчизняних і зарубіжних матеріалів, відображає культуру, історію суспільства, а також часто пропонує нестандартні позитивні сценарії поведінки. Результат такої роботи – формування у студентів гендерної пильності.

Ефективним виявилось проведення міні-конференцій на теми "Гендерний підхід в практиці психолога", "Прояви сексизму в освітніх закладах: міф чи реальність?", де студенти виступають з міні-повідомленнями,

розповідають про найбільш яскраві і характерні приклади з шкільного життя, з роботи психологів, в кінці підводять підсумки, формують висновки.

Кожне практичне, лабораторне, тренінгове заняття закінчуємо груповою рефлексією. На нашу думку, вона більше, ніж інші методи, відображає складні процеси особистісних змін студентів, відповідає інтерактивному характеру навчання і людській потребі у самовираженні. Звичайно, зміни у свідомості не можуть проходити зразу ж, актуальною є проблема накопичення і осмислення інформації. Однак прояв своїх почуттів з приводу отриманої інформації, вербалізація запитань і сумнівів, які виникли, сприяють проблематизації досвіду студентів. На лекційних заняттях практикуємо так звану “керовану рефлексію” [14, 52.], яка виконує функцію дидактичного контролю. Студенти отримують творчі домашні завдання: написати твір, есе, казку, притчу, підготувати опитувальник для інтерв’ю, скласти анкету відповідно до теми заняття.

Ми свідомо відмовились від застосування тестів як форми контролю, використання змагання на заняттях, так як вважаємо, що ці методи відтворюють чоловічу модель навчання і сприяють формуванню маскулітних рис особистості. Організація гендерно нейтрального навчання передбачає гнучкість, відкритість, можливість експериментувати, максимальний індивідуальний контакт викладача зі студентами. За бажанням студентів залік проводимо у формі написання і захисту творчої роботи “Яким я уявляю безгендерне суспільство?”, в якій студенту необхідно творчо переосмислити і застосувати отримані знання з гендерної психології. На захист творчих робіт запрошуються студенти молодших курсів, що сприяє пробудженню у них інтересу до гендерної проблематики, готує їх до отримання гендерної освіти, а у п’ятикурсників підвищується відповідальність у виконанні залікових завдань.

Загальне враження від курсу позитивне: багато студентів цікавляться гендерною проблематикою і після закінчення курсу, проводять власні дослідження, діляться спостереженнями, пишуть наукові доповіді, дипломні та магістерські роботи.

Після закінчення курсу на останній груповій рефлексії студенти відмічають зміни, які вони помітили у собі. Це, насамперед, розширення кругозору, зміни у світогляді, поява толерантності, оволодіння більш широким спектром підходів при розв’язанні складних професійних і життєвих ситуацій, бажання поглиблювати свої знання, продовжувати знайомитись з гендерними підходами в різних галузях наук. Слід зазначити, що студенти після засвоєння курсу вважають себе готовими до надання практичної консультативної допомоги чоловікам і жінкам у вирішенні проблем гендерного характеру.

Вважаємо, що курс “Гендерна психологія” дозволяє студентам краще адаптуватись у системі “особистість - суспільство”, “особистість - інші люди”. Досвід проведення занять з курсу дозволяє зробити висновок про те, що гендерна освіта позитивно впливає на особистісний розвиток студентів. Зміни помітні в пізнавальній, емоційній і поведінковій сферах особистісного розвитку студентів.

У пізнавальній сфері початковий інтерес студентів до гендерної проблематики зумовлений, насамперед, незвичністю і новизною інформації, по-друге, інтерес викликаний змістовною стороною інформації, так як проблеми взаємин статей значущі для кожної людини. Засвоєння гендерних знань сприяє активному переосмисленню наявних уявлень, тому що отримана інформація часто вступає у суперечність зі звичною системою суджень стосовно становища чоловіків і жінок у суспільстві, їх сімейних і професійних ролей, сформованих в процесі гендерної соціалізації. На основі аналізу механізмів існування і відтворення гендерної нерівності розкриваються сексистські забобони. Патріархатні образи “справжніх чоловіків і жінок” замінюються більш адекватними образами “сучасних чоловіків і жінок”.

В емоційній сфері особистісного розвитку проходять зміни, пов’язані з корекцією “Я-концепції”, з емоційним самопочуттям студентів. Так як на потоках у нас лише 12-15% юнаків, то наші спостереження більш стосуються дівчат-п’ятикурсниць. Нові гендерні знання на фоні вже набутого життєвого досвіду стимулюють у дівчат розвиток почуття самоцінності, сприяють підвищенню самооцінки, самоповаги, а також росту рівня домагань. Одночасно спостерігається зниження тривожності, невпевненості у своїх силах, у дівчат з’являється почуття емоційного комфорту і стан задоволення собою.

У поведінковій сфері помічаємо здатність студентів до корекції своїх поведінкових установок щодо сфери між поведінковою взаємодією, життєвих стратегій і тактик. Студенти засвоюють партнерську модель стосунків з протилежною статтю. Суб’єкти мають свої цілі, але готові до взаємних поступок, спілкування будується на рівних, відрізняється коректністю, емпатійністю.

Засвоєння гендерних знань дозволяє юнакам і юнкам реконструювати життєві сценарії, дає можливість переоцінити свої особистісні стосунки, визначити перспективи життєтворчості. Особистість отримує більше можливостей для самореалізації, для творчого підходу до власного життя.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отож, гендерна освіта, яка спрямована на переосмислення питань, що стосуються кожної людини (відносини з соціумом, права і обов’язки, межі свободи і відповідальності, взаємини у професійній і сімейній сферах та ін.) активно сприяє розвитку і формуванню нової особистості для нового демократичного суспільства. Однак важливою проблемою вважаємо формування особливого соціокультурного середовища вузу, яке дозволить здійснити гуманізацію освіти, впроваджувати гендерно-орієнтовані теми в обов’язковій суспільно-гуманітарній курсі, що вивчаються у вищому навчальному закладі.

Перспективними на часі, на нашу думку, є організація і проведення фундаментальних досліджень, що стосуватимуться особистісних змін студентів, які прослухали і засвоїли гендерні курси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2005. – 431 с.
2. Булатова Л.О. Гендерна освіта у вузі.- В 2-х ч. Ч.2. – Суми: СДПУ, 2001. – 66 с.
3. В.Приходько. Гендерний підхід до підготовки вчителя // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2005. – № 4. – С. 26-33.
4. Гендерний підхід в управлінні загальноосвітніми закладами: Навчальний посібник / За ред. В.В. Олійника, Л.І.Даниленко. – К.: Логос, 2004. – 212с.
5. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Гендерна психологія. Навчальний посібник. – Київ: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 308с.
6. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. Автор-уклад.: О.Пометун, Л.Пироженко. – К.:А.П.Н.; 2002. – 136с.
7. Кравець В.П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник. – Тернопіль: Джура, 2003. – 416с.
8. Кравець В.П. Історія гендерної педагогіки. Навчальний посібник. – Тернопіль: Джура, 2005. – 440с.
9. Навчальна програма курсу “Основи теорії гендеру” / Укладач Н.Д.Чухим. – К.: Факт, 2003. – 84с.
10. Гречишкіна О.Д., Гречишкіна А.П., Пулькіна Т.І. Підготовка майбутнього вчителя до гендерного виховання учнів в умовах реформування освіти в Україні. // Проблеми освіти. – 2002. – Вип.28. – С.95 – 101.
11. Кікінежді О.. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи // Шлях освіти. – 2004. – №1. – С.27-29.
12. Любарська О. Подготовка социальных педагогов к внедрению гендерного равенства среди молодежи // Международный опыт государственного обеспечения равенства женщин и мужчин. Материалы международной конференции. Киев, 30 июня-1 июля 2003г. – К.:Лига. – 2004. – 298с. – С.256-259.
13. Психологія статі (Гендерний та психосексуальний розвиток людини). Навчальна програма. – Тернопіль: ТДПУ, 2001 – 2 с.
14. Практикум по гендерной психологии / Под ред. И.С.Клециной. – С Пб.: Питер, 2003. – 479с.
15. Учебно-методические материалы. Авторские разработки программ по гендерному образованию /Сост. О.А.Воронина, Н.С.Григорьева, Л.Г.Луныкова. – М.:МЦГИ. – МВШСЭН, 2000. – 178с.

Петренко О.Б. Технология преподавания гендерных курсов в системе высшей школы.

Резюме. Стаття посвящена анализу технологии преподавания гендерных курсов студентам гуманитарных специальностей высшего учебного заведения.

Ключевые слова: гендер, гендерная психология, технология, интерактивные методы, тренинг, рефлексия.

Petrenko O.B. The technology of teaching of gender courses at a high school.

Summary. The article is devoted to the analyses of the technology of teaching gender courses for the students of humanitarian specialties of a high school.

Key words: gender, gender psychology, technology, interactive methods, training, reflection.

Одержано редакцією 18.10.2006.

УДК: 378

С.Б. ЛІТВІНЧУК

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Резюме. У статті проаналізовано інноваційні підходи до організації процесу самостійної роботи студентів у вищій школі. Дослідження цього процесу дозволило визначити основні дидактичні умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців. Вирішення означених проблем сприятиме активізації навчання студентів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: активізація навчання; вища школа; діяльність; дидактичні умови; знання, вміння й навички; контроль; наукові дослідження; продуктивність; професійна підготовка; самостійна робота студентів; система.

Сучасна вища освіта вимагає інноваційних підходів до організації самостійної роботи студентів. Це обумовлено інформатизацією суспільства в цілому, а також вимогами до навчально-виховного процесу у вищій школі, пов'язаними з інтеграцією України до європейського освітнього простору. “Освіта стає головним показником інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства та держави” [3, 82].

Процеси модернізації, що відбуваються в освіті під впливом соціально-економічних змін у країні, обумовлюють такі основні напрями вдосконалення професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах:

- розвиток творчих здібностей, активності і самостійності студентів ;
- забезпечення держави кваліфікованими, ініціативними кадрами, які, по-перше, будуть мати ґрунтовну теоретичну й практичну підготовку зі спеціальності, по-друге, зможуть самостійно вирішувати професійно важливі проблеми ;
- формування у студентів прагнення до неперервної самоосвіти, здатності постійно оновлювати наукові

ЗМІСТ

Постоловський Р.М. Передмова	3
Частина I. Інноваційні технології реалізації навчального процесу у вищих навчальних закладах	4
<i>Артемчук Г.І., Спіцин Є.С.</i> Деякі проблеми реалізації кредитно-модульної системи організації навчального процесу в університеті.....	4
<i>Берека В.Є.</i> Педагогічна практика – невід’ємна складова підготовки майбутнього керівника освітнього закладу.	7
<i>Бричок Б.П.</i> . Модернізація освітнього процесу на основі концентрованого підходу.....	15
<i>Вихрущ В.О., Решетуха Л.Г.</i> До проблеми контрольно-оцінної діяльності у педагогічному вищому навчальному закладі	18
<i>Ємельянова Д.В.</i> До питання організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульного навчання.....	20
<i>Яциур М. С.</i> Підготовка майбутніх вчителів до професійної орієнтації учнів у кредитно-модульній системі організації навчального процесу.....	23
<i>Мамчич О.Б.</i> Педагогічна інноватика використання модульної системи у вищій школі.....	29
<i>Петриненко Л.О.</i> Диференціація підготовки майбутніх вчителів-початківців до інноваційної діяльності	33
<i>Шевців З.М.</i> Соціально-педагогічна діяльність як навчальний предмет.....	35
<i>Яцук І.П.</i> Особливості особистісно-орієнтованої професійної підготовки майбутнього вчителя.....	38
<i>Машкіна Л.А.</i> Методологічні засади впровадження інноваційних технологій у вищих навчальних закладах.....	42
<i>Баркасі В.В.</i> Використання можливостей новітніх інформаційних технологій навчання для підвищення рівня інформаційної культури майбутніх вчителів іноземних мов	47
<i>Варич О. С., Сингаївський Д. В.</i> .Розвиток технічного мислення майбутніх вчителів трудового навчання з використанням новітніх інформаційних технологій	51
<i>Кочубей А.В.</i> Формування трудової культури майбутніх інженерів у вищому навчальному закладі засобами народознавства.....	55
<i>Бойчук Ю.Д., Марциновський В.П., Зуб. О.В., Калініна О.В.</i> Сучасні педагогічні технології при викладанні курсу „Основи екології” у вищому педагогічному навчальному закладі	59
<i>Джаман Т.В.</i> Рефлексія професійного становлення соціальних педагогів як інноваційна технологія реалізації навчального процесу.....	65
<i>Комар Т.В.</i> Деякі проблеми професійного становлення студентів гуманітарно-педагогічного факультету	67
<i>Криловець М.Г.</i> Інноваційні технології фахової підготовки майбутніх учителів географії.....	70
<i>Тепла О.Н.</i> Формування від повідальності у процесі фахової підготовки студентів аграрних вищих навчальних закладів	72
<i>Ніконенко І.С.</i> До питання компетентнісного підходу до навчання у вищій школі	74
<i>Перець О.М.</i> Сутність професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів	80
<i>Павленко О.В.</i> Шляхи фасилітації процесу інтеракції в системі „Здорова дитина – дитина з особливими потребами”	83
<i>Сілков В.В., Сілкова Е.О.</i> До питання про структуру та функції методико-математичної підготовки вчителів початкових класів в умовах кредитно модульної системи організації навчального процесу	85
<i>Суржук Т.Б.</i> Пошук ефективних способів керівництва навчальним процесом індивідуально-диференційованого спрямування.....	88
<i>Яременко О.О.</i> Технології проблемного навчання на уроках іноземної мови для студентів педагогічних вузів	92
<i>Временко М.В., Грабовська Т.О.</i> Формування гендерної компетенції студентів: когнітивний аспект.	95
<i>Бричок С.Б.</i> Інтерактивна лекція у викладанні курсу „Історія педагогіки”	99

<i>Боровець О.В.</i> Проблемне навчання як технологія професійної підготовки педагога	103
<i>Ващик Т.І.</i> Функціонування навчально-наукового педагогічного комплексу.....	105
<i>Голік Л.О.</i> Концептуальні засади полікультурного виховання.....	107
<i>Гуцал Л.А.</i> Формування творчої особистості майбутнього педагога в процесі професійної підготовки.....	110
<i>Філіпп'єва О.А.</i> Стан підготовки майбутніх учителів початкових класів до валеологічного виховання учнів.....	113
Частина II. Педагогічні та освітні технології у традиційному та інноваційному вимірах.....	
<i>Грицай Н.Б.</i> Система підготовки студентів вищих навчальних закладів до проведення про проведення позакласної роботи з біології в загальноосвітній школі.....	118
<i>Березовський П.П.</i> Тести: Панацея чи опіум? (до проблеми переваг і недоліків тестового оцінювання)	123
<i>Берестецька Н.В.</i> Формування мотивації у курсантів-прикордонників як шлях підвищення їхньої навчально-професійної підготовки у військових вищих навчальних закладів.....	126
<i>Давнюк С.А.</i> Активізація професійної лінгвістичної компетенції студентів на матеріалі синтаксису.....	131
<i>Загайкевич Л.В.</i> Застосування знань фундаментальних наук при вивченні образотворчого мистецтва у вищих педагогічних закладах.....	133
<i>Захарчук З.А.</i> До питання про способи керівництва навчальним процесом оволодіння виразним читанням.....	137
<i>Зиль І.П.</i> Психолого-педагогічні аспекти формування екологічної свідомості учнів основної школи.....	141
<i>Лелюх Ю.В.</i> Готовність майбутніх вчителів до формування мовленнєвої компетенції учнів на уроках читання.....	144
<i>Матіяш В.В., Ковальчук Л.І.</i> Технологічні засади вивчення курсу „Загальні основи педагогіки” в умовах кредитно-модульної системи.....	148
<i>Мороз Л.В., Дохненко Н.Р., Самолюк І.В.</i> Формування навичок читання на початковому етапі навчання іноземній мові у вищому навчальному закладі.....	150
<i>Петренко О.Б.</i> Технологія викладання гендерних курсів у вищій школі.....	153
<i>Літвінчук С.Б.</i> Самостійна робота студентів як засіб активізації навчання у вищій школі.....	157
<i>Припула Л.П.</i> Розвиток аграрної освіти в Україні: історичний аспект.....	161
<i>Павелків К.М.</i> Психологічні особливості засвоєння лексичного матеріалу іноземною мовою студентами немовних факультетів вищих навчальних закладів.....	164
<i>Сіранчук Н.М.</i> Формування готовності майбутнього вчителя до проведення фасилітованої дискусії як методу розвитку образного мовлення молодших школярів.....	168
<i>Шевченко С.М., Барковський В.В.</i> Формування навчально-пізнавальної компетенції студентів через розв'язання прикладних задач вищої математики.....	171
<i>Шелюк В.О., Василюк В.М.</i> Гуманізація системи фізичного виховання студентської молоді.....	174
<i>Шоробура І.М.</i> Проектування технологій на уроках географії	176
<i>Шпортун О.М.</i> Народнописенна творчість у формуванні професійної майстерності майбутнього вчителя музики.....	179
<i>Яковичина Т.В.</i> Проблема взаємодії у навчальних закладах Волині (друга пол.ХІХ – поч. ХХ)	185
<i>Яшник С.В.</i> Використання гендерного підходу при вивченні курсу „Психологія управління” у вищих навчальних закладах.....	189
<i>Відомості про авторів</i>	192

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 35

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Варич О.С., Хильчук Т.К.

Здано до набору 15.11.2006 р. Підписано до друку 24.11.2006 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,92. Обл. вид. арк. 30,35. Замовлення № 16/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 35. — Рівне: РДГУ, 2006. — 196 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем дидактики вищої освіти, історії педагогіки, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20